

Gašpar Niedbruck, Vlačićev suradnik u radu na Magdeburškim centurijama Prilog: Pisma Vlačićevu suradniku Marku Wagneru

Jembrih, Alojz

Source / Izvornik: **Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine, 2008, 34., 95 - 120**

Journal article, Published version

Rad u časopisu, Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:111:976658>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-03-14**

Repository / Repozitorij:

[Repository of University of Zagreb, Centre for
Croatian Studies](#)

GAŠPAR NIEDBRUCK, VLAČIĆEV SURADNIK U RADU NA *MAGDEBURŠKIM CENTURIJAMA*

ALOJZ JEMBRIH

Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu

UDK 27 Vlačić
Izvorni znanstveni članak
Primljen: 14. 11. 2007.
Prihvaćen: 29. 4. 2008.

Sažetak

Autor priloga osvjetljava udio Vlačićeva suradnika Gašpara Niedbrucka, ravnatelja Dvorske knjižnice u Beču, u prikupljanju potrebnih rukopisa i knjiga za *Magdeburške centurije*. Pri tome se osvrće i na suradnju Nikole Galla u Regensburgu i Zagrepčanina Pavla Skalića koji tada boravi na dvoru Ferdinada I. i Maksimilijana II. u Beču. Nekoliko latinskih pisama: dva Niedbruckova, dva Vlačićeva, jedno Skalićevo i još neka, konkretiziraju svu zauzetost oko velebna projekta izdavanja spomenutih *Centurija*.

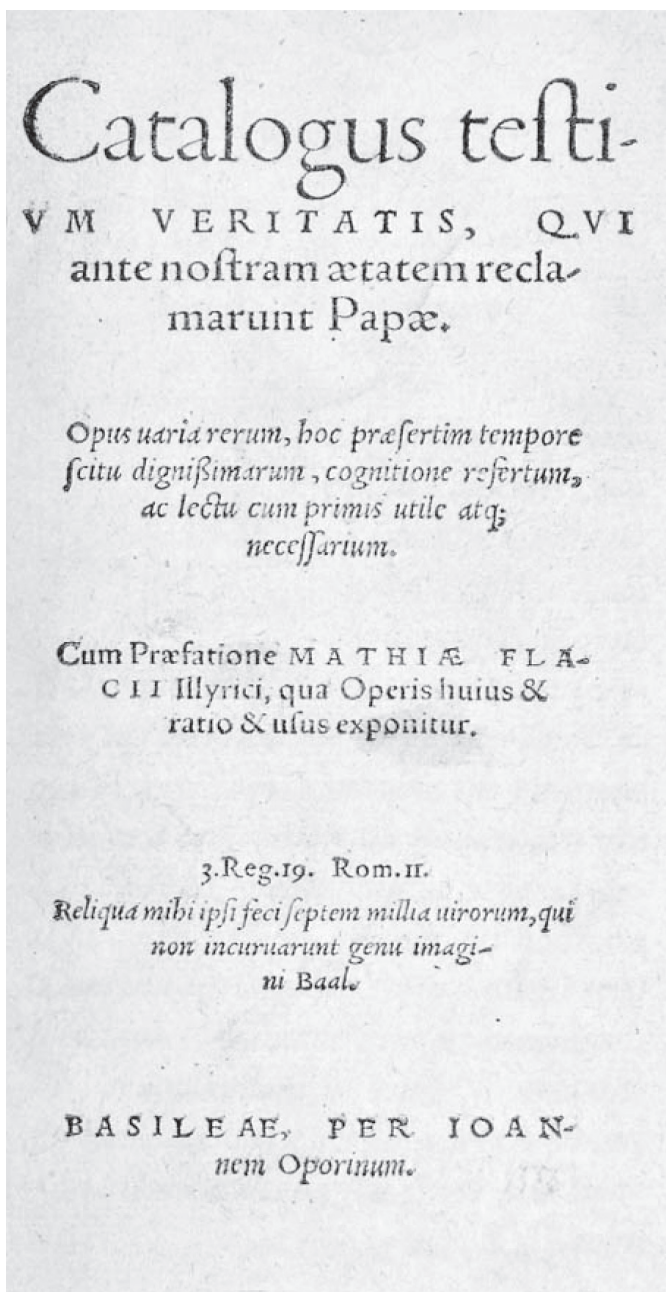
Ključne riječi: Matija Vlačić, *Magdeburške centurije*, reformacija

Nakon opširne, i jedine na hrvatskome jeziku, monografije o Matiji Vlačiću Iliriku Labinjaninu (1520–1575) iz pera Mije Mirkovića (1960) još uvijek se ima štošta novoga reći o njemu. Mirković je u spomenutoj monografiji posvetio jedno poglavlje i *Magdeburškim centurijama* (Mirković, 1960: 271–342), to je zapravo tekst što ga je već prije objavio (Mirković, 1955: 5–74). Upravo me taj rad ponukao da se pobliže upoznam s podacima o Niedbrucku koji je u početnome razdoblju rada na *Magdeburškim centurijama*, po mojem mišljenju, bio najzaslužniji za njihovu realizaciju.

Iz njegova životopisa izdvajam sljedeće. Rođen je o. 1525. u Bolchemu (Lothringija). Deset je godina Niedbruck proveo studirajući na sveučilištima. U Strassburgu je 1539. slušao predavanja Calvina o Poslanicama sv. Pavla Rimljanima. Potom odlazi 1544. u Orleans, zatim 1546. u Erfurt i napokon u Wittenberg gdje je slušao predavanja Philippa Melanchthona i Matiju Vla-

čiča Ilirika – kod njega o *Aristotelovoj politici*. Nakon provedenih studijskih godina u Njemačkoj odlazi u Padovu i Bolognu gdje 1547. apsolvira i doktorira iz prava. Daljnjih vijesti o njegovoj djelatnosti nakon studija njegovi suvremenici, ni kasniji istraživači, nisu zabilježili. Ono što je poznato jest da je 1550. u Augsburgu, kad se održavao carski sabor, Niedbruck u službi savjetnika Ferdinanda I. (1503–1564). Tu je funkciju obnašao i kasnije kod Maksimilijana II. (1527–1574), koji ga je imenovao i voditeljem svoje bečke dvorske knjižnice. Umro je u Brüsslu 26. rujna 1557. u 32. godini života (Unterkircher, 1968: 67–71). Upravo funkcija koju je obnašao kao voditelj dvorske knjižnice u Beču omogućila je Niedbrucku da bude od velike koristi mnogima koji su se zanimali za rukopisnu i knjižnu građu što ju je on, po nalogu Maksimilijana II., skupljao i tako obogaćivao njegovu privatnu zbirku. Osim toga Niedbruck, kao gorući pristaša reformacije (als eifrige Anhänger der Reformation), dopisivao se s njezinim vodećim velikanima kao što su Philipp Melanchthon (1497–1560), Johannes Calvin (1509–1564), Martin Bucer (1491–1551), Joachim Camerarius (1500–1574), Mathesius Zell (1477–1548), Joannes Sleidanus (1506–1556), Petar Pavao Vergerije ml. (1498–1565) i dr. Jedan od njih bio je i naš Matija Vlačić Ilirik. Pisma obojice objavio je u 19. stoljeću Viktor Bibl (1896, 1897, 1898, 1899). Osim toga, važna je korespondencija između Niedbrucka i Georga Tannera, profesora grčkoga jezika na Bečkome sveučilištu (Bibl, 1898: 381–430), ta su pisma zanimljiva i hrvatskome čitatelju koji želi upoznati povijest nastanka *Magdeburških centurija* (v. Bibl, 1898: 381–430). Korespondencija između Vlačića i Niedbrucka obuhvaća 41 pismo; 26 ih je Vlačićevih i 15 Niedbruckovih; nastala su u vremenskoj rasponu od 1552. do 1557.

Godine 1552. Vlačić je bio zauzet oko dva velika crkvenopovijesna projekta. Radio je na *Katalogu svjedoka istine* i Crkvenoj povijesti, koja je danas poznata pod sintagmom *Magdeburške centurije*, ili potpuni naslov: *Ecclesiastica historia, integram Ecclesiae Christi ideam, quantum ad locum, propagationem, persecutionem, tranquillitatem, doctrinam, haereses, ceremonias, gubernationem, schismata, synodos, personas, miracula, martyria, religiones extra Ecclesiam, & statum imperij politicum attinet, secundum singulas centurias, perspicuo ordine complectens: singulari diligentia & fide ex vetustissimis & optimis historicis, patribus, & alijs scriptoribus congesta: per aliquot studiosos & pios viros in urbe Magdeburgica (...), Basileae, Per Ioannem Oporinum, 1559.*

Naslovnica Vlačičeva Kataloga svjedoka istine, 1552.

Zbog zanimljiva načina Vlačićeve skrbi oko priprema i rada na *Magdeburškim centurijama* čini mi se zanimljivo i ovo: »On je svoju prvu skicu slao na prosudbu pouzdanim ljudima i to onima koji su mu mogli pomoći, tražeći od njih, da skupljaju dokumentaciju, koju je u skici naznačio, ali u isto vrijeme i moleći svakoga za mišljenje i savjet. (...) Kad je diskusija o planu završena, nastavljena su savjetovanja o metodi obrade materije. I kad ne bi na vrijeme dobio odgovor i mišljenje, koje je tražio, Vlačić bi neumorno pismeno urgirao. (...). Svi ti pripremni radovi, koji traju, tada, oko četiri godine, pokazuju s kolikom je zauzetošću i odgovornošću Vlačić pristupao tome poslu i s koliko znanstvene kritike i autokritike« (Mirković, 1955: 14).

Osim toga, Vlačić je također molio Niedbrucka da njegov plan posreduje Kalvinu te da od njega uznastoji dobiti pismeno mišljenje na koje su čekali gotovo godinu dana. Bio je to drugi plan ispravljen i dopunjen 1555. – na sjednici održanoj u Magdeburgu 16. veljače 1555. Tada je jednoglasno prihvaćena metoda oko pisanja *Centurija*; prisustvovali su urednici: Matija Vlačić, *Martin Copus Medicinae Doctor*, *Joannes Wigandus*, *pastor Magdeburgensis*, *Matthaeus Iudex minister Euangelij apud Magdeburgicos*, i *Godelschalcus Praetorius*, pisar je bio Basileus Faber. Treba reći da je Vlačiću itekako bilo stalo do Kalvinova mišljenja kojega je cijenio to više što je želio da *Centurije* budu tiskane u Baselu kod Johannesa Oporinusa, najvećega tadašnjeg protestantskoga izdavača, pa je bilo dobro da to podupre i bazelska kalvinska zajednica. Niz pisama Vlačić upućuje iz Kölna makar u njemu tada nije boravio i potpisuje se kriptonomom. Sve to govori o ne baš lakim okolnostima u kojima se taj veliki crkvenopovijesni pothvat izrađivao – *Opus herculeum – Magdeburške centurije*.

Prvo pismo što ga je Vlačić uputio svojem nekadašnjem wittenberškome studentu, a sada već najutjecajnijem čovjeku na bečkome dvoru Niedbrucku – savjetniku Ferdinanda I. i Maksimilijana II., datirano je s 10. studenoga 1552. U tome pismu Vlačić je predočio plan o zamisli pisanja velike crkvene povijesti (Bibl, 1896: 6–9, pismo br. 1).

Niedbruck je nakon nekoga vremena odgovorio Vlačiću, budući da je s oduševljenjem projekt prihvatio, obećao mu je svoju djelotvornu pomoć (seine werkhätige Unterstützung verspricht). Iz pisama se razabire koliko je i što je sve Niedbruck poduzimao da bi svoju riječ održao.

»Darin hat nun Niedbruck die reichste Thätigkeit entfaltet: was Flacius zu seinen Arbeiten benöthigt, sucht jener aufzutreiben. Seine ausgedehnten Beziehungen benutzt er, um aus allen Länder Quellen zusammenzubrin-

gen: Böhmen, Ungarn, Polen, Russland, England, Frankreich, Italien, sogar aus der Türkei. Überaus interessant gestaltet sich seine Nachforschungen in Böhmen, Italien und Frankreich« (Bibl, 1896: 3). Koliko je Niedbruck koristio svojim posredničkim radom onima koji su radili na *Magdeburškim centurijama*, govori i ovaj citat: »Indem Nidbruck im Auftrage Maximilians für die königliche Bibliothek sammelte und alle seinem Vorhaben entgegenstehenden Hindernisse durch ein königliches Mandat oder ein Empfehlungsschreiben zu beseitigen wusste, strömten zahlreiche wertvolle Handschriften nach Wien, die er dann nebst anderen Bücher der königlichen Bibliothek den Centuriatoren zur Verfügung stellte, wie z. B. Wiener Codex Carolinus und die Wiener Handschrift der Bonifaciusbriefe, welche sich beide früher in Köln befunden haben« (Bibl, 1898: 383). Budući da su mnogi rukopisi i rijetke knjige, uglavnom, dolazili centurijatorima iz Bečke kraljevske biblioteke uz posredovanje Niedbruckovo, postaje razumljivo zašto su one, među ostalim, posvećene i kralju Maksimilijanu II. No u tome posredovanju postoji i jedna stanovita bojažljivost koja je pratila Niedbrucka i silila ga na krajnji oprez u korespondenciji s Vlačićem (v. pisma u Bečkoj nacionalnoj knjižnici /ÖNB/, sign. Cod. 9737). Naime, bilo je poznato da je već od 1555. kralj Maksimilijan II. sa simpatijama gledao na protestantizam i čak mu je bio sklon (uostalom znamo da je novčano pomagao naše hrvatske prevoditelje u Urachu), no radikalni Vlačićev stav prema rimskoj Crkvi pobudio je kraljevo otuđenje od njega, pa se i Niedbruck itekako trudio izbrisati svaki trag veze s Vlačićem (»daher auch Nidbruck ängstlich bemüht war, jede Spur eines Verkehrs mit Flacius zu verwischen«, Bibl, 1898: 393–394). Stoga je Niedbruck svoja pisma upućena Vlačiću potpisivao sa *filos* (φίλος), φ ili *amicus*. »Aber kaum ein anderer hatte so viele quellen dafür zusammengetragen wie er. In den Bibliotheken, die er besuchte, erwarb er zahlreiche Handschriften, besonders solche historischen Inhalts, um sie dem Flacius zur Verwertung zu übersenden. In den Briefen des Niedbruck und in denen des Flacius ist von vielen Handschriften die Rede. Aber kaum jemals erfahren wir genaue Nachrichten. Denn die Briefe selbst sind so vorsichtig abgefast, dass ein Unberufener, der einen solchen Brief abgefangen hätte, daraus nichts hätte entnehmen können. Flacius unterzeichnete fast nie mit seinem Namen, sondern mit verschiedenen angenommenen Namen, oft nur mit *Philos* (der Freund)« (Unterkircher, 1968: 68). Uostalom, Niedbruck je u pismu od 1. ožujka 1553. i napomenuo da je on za Vlačića jedan *anonimus* i neka bi Vlačić njemu pisao preko posrednika Nikole Galla u Regensburgu (v. Bibl, 1896: 9, Bd. 17, pismo br. 2). Vlačić se pak u pismima potpisivao

također kriptonimima: *Theod. Henetus, Th. H., Petrus Pan, Andreas Petri, Johannes Hoppius, Petrus Hoppius, P. Oppius* itd. (Bibl, 1896: 5). Nije bio rijedak slučaj da je Vlačić u pismu naveo grad u kojem uopće nije boravio, kao što je već rečeno u vezi s Kölnom. Niedbruck se dopisivao i sa Žigmundom Herbeštajnom (1486–1566). »Nydbruck, visoki uradnik, je moral na Dunaju skrbno prikrivati svoje protestantske nazore, in da bi ne padel kdaj nanj kak sum, je nekoč celo naročal svojim protestantskim prijateljem, naj mu pošiljajo pisme preko Herbestaina« (Simoniti, 1979: 200).

Gašpar Niedbruck, kao knjižničar Bečke dvorske knjižnice i Maksimilijanova naklonjenost centurijatorima (Mirković, 1954: 549), svakako su dvije sretne okolnosti koje su najviše pogodovale da Beč bude središte za prikupljanje izvorne građe potrebne za realizaciju *Magdeburških centurija*, odnosno mjesta iz kojega će Niedbruck slati građu onim Vlačićevim prijateljima i suradnicima u koje je on imao posebno povjerenje. Tako je, nakon Beča, drugo središte u koje su dospijevali rukopisi i knjige poslani od Niedbrucka bio Regensburg i u njemu evangelički superintendent Nikola Gall (1516–1570), Vlačićev prijatelj (Schottenloher, 1920: 36–44). U Augsburgu je Vlačić imao prijatelja Ivana Krstitelja Heintzeliusa senatora (v. njegovo pismo, ovdje u prilogu), u Nürnbergu je to bio magistar Jeronim Bezold, u Leipzigu Alesius i farmaceut Johannes Rekart, u Wittenbergu magistar Sebastian Leonhard itd. Već se iz spomenutoga može razabrati Vlačićeva organizatorska sposobnost i uredničko vodstvo oko prikupljanja njemu povjerljivih suradnika. No Niedbruck (†1557) nije doživio prvi svezak *Magdeburških centurija* kojih je od 1558. do 1574. tiskano deset tomova.

Nikolaus Gallus u službi Magdeburških centurija (1554–1562)

Budući da je Regensburg bio najbliži Beču, Niedbruck je knjižno i rukopisno blago namijenjeno za izradbu *Magdeburških centurija*, slao Dunavom u taj grad. Gotovo u svakome pismu govori se o transportu tražene građe od Niedbrucka. Kao što je već rečeno, Nikola Gall u tome je najviše bio od koristi, jer on je sve pošiljke primao, pohranjivao i čuvao, ili ih je dalje slao u Magdeburg Vlačiću koji je povremeno dolazio i u Regensburg i knjige osobno preuzimao. »Am 23. October 1554 werden zwei Kisten Bücher und Handschriften per Schiff nach Regensburg gesendet und in der Wohnung des Nicolaus Gallus zum fast ausschliesslich Gebrauche der Centuriatoren aufbewahrt« (Bibl, Bd. 18, 1898: 396–397). Ili: »Endlich gehen am 31. Oktober zwei vollgepackte Fässer auf der Donau nach Regensburg

ab: das eine, mit dem Buchstaben A bezeichnet, ist für Flacius bestimmt und soll bis zu dessen Eintreffen ungeöffnet in Regensburg liegen bleiben, das zweite, mit B beschriebene enthält Bücher, die Niedbruck für sich in Regensburg zu den dort schon aufgespeicherte andern legen lassen will. Gallus soll dafür sorgen, dass sie trocken bleiben und nicht verderben« (Schottenloher, 1917: 66). Kako je Niedbruck želio da se sve posuđene knjige i rukopisi, nakon određena vremena, vrate njemu, odnosno knjižnicama od kojih ih je posudio, tražio je od gradskih vlasti jamstvo da će tako i biti. Takvo jamstvo tražio je Niedbruck i od Vlačića u Magdeburgu, tj. od tamošnjega Magistrata koji je trebao od regensburških gradskih vlasti knjige posuditi. No Vlačić se toj praksi odupirao i predložio je da će za posuđene knjige jamčiti magdeburško peteročlano uredništvo *Centurija* koje će se obvezati da će nakon dvije godine posuđenu građu vratiti u Regensburg. U tome je gradu, došavši iz Magdeburga, mjesecima radio neumorni pomoćnik, bivši Vlačićev student, Marko Wagner kao prepisivač rukopisa u Gallovoj kući u Regensburgu. On je obavljao zapravo sve tehničke poslove, primao rukopise i knjige, vraćao ih ili distribuirao u druga odredišta. Ovdje u prilogu nekoliko pisama, u kojima se spominje Marko Wagner, pojašnjava okolnosti oko prikupljanja građe za *Centurije*.

Wagner je napustio Regensburg 2. srpnja 1557. s jednom sjajnom preporukom koju mu je napisao Gašpar Niedbruck, kao neumornom znalcu i istraživaču starina, a koji je, kako kaže Niedbruck, »in meinen Libereien ein halb Jar viel dinges zur Historien nötig durch meinen geneigten Willen hat zusammen colligiret und das forder an gemeinen Nutz zu bequemer Zeit wol wird anzuwenden wissen« (Schottenloher, 1917: 69). Treba naime reći da je 11. rujna 1556. u Regensburg došao kralj Maksimilijan II., a s njim i Niedbruck, Marko Wagner je već bio tamo. Niedbruck u gradu ostaje šest i pol mjeseci svakako zbog građe potrebne za *Centurije*. U Regensburg je u kraljevoj pratnji došao i poznati naš Zagrepčanin Pavao Skalić (1534–1575), koji je u to doba boravio u Beču, a bio je također uključen među skupljače građe za *Magdeburške centurije* i dopisivao se s Markom Wagnerom i drugim znamenitim prvacima protestantizma (v. ovdje u prilogu Skalićevo pismo; o Skaliću v. Jembrih, 1986, 1990.a, 1990.b, 1994, 1997, 2004; Banić-Pajnić, 1983; Girardi-Karšulin, 1992; Schiffler, 1989).

Pavao Skalić (1534–1575). Portret u njegovom djelu *Genealogia Scaligeorum...* (1560), rukopis u Österreichische National-Bibliothek, Wien, sign. 7404.

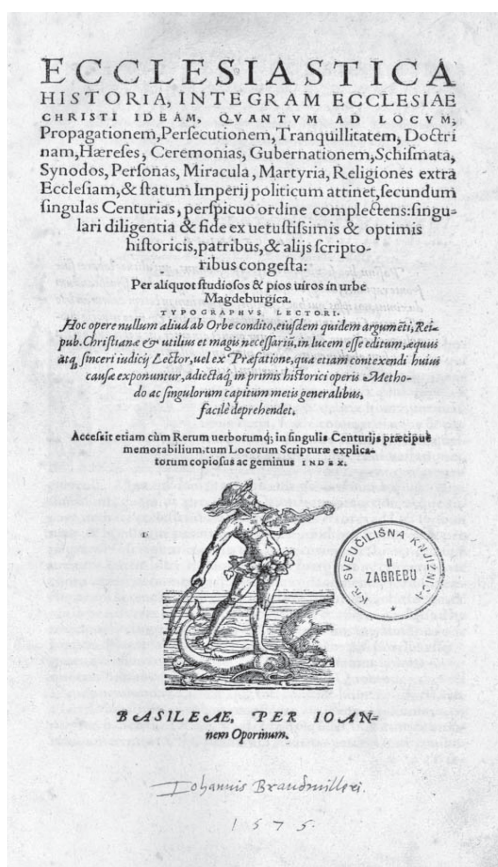
Osim toga, Skalić je u Beču tiskom objavio (1556) svoje prvo djelo uopće *Occulta occultorum occulta*; to je djelo darovao Niedbrucku s posvetom: *Pro Clariss. Viro D. Caspare à Nydbruck Regia Consilia vir...* (nalazi se i danas u ÖNB u Beču, sign. 72. J. 115).

OCCVLTÆ
OCCVLTORVM OCCVLTÆ,
PAVLI SKALICH DE LIKA,
PHILOSOPHIAE AC THEOLOGIAE DOCTORIS, SACRAE, RO. HVNG.
BOË, ETC. REGIAE MAIESTATIS
CAPELLANI.
*
ESDRÆ.
Perfectis quædam palàm facies,
quædam sapientibus abconfe trades,
Excudebat Michaël Zimmermannus.
Anno M. D. LVI.

Naslovnica Skalićeva djela *Occulta occultorum occulta*, 1556. Primjerak darovan Niedbrucku

Pro Clariss. Viro D. Caspare à Nydbruck Regia Consilia vir...

Kad se ima na umu da je za *Magdeburške centurije* korištena ogromna povijesna građa iz različitih znanstvenih disciplina, obrađena povijest mnogih religija, kršćanskih crkava, poglavito Rimokatoličke, razrađeni problemi crkvenoga i državnoga prava, predočeno mnogo građe za političku, društvenu i gospodarsku povijest, zatim tu je etnografija, antropologija, povijest školstva, bibliotekarstva, znanosti, književnosti, arhitekture itd. Sve je to opisano u trinaest svezaka *Magdeburških centurija* od kojih je prvih pet kao glavni autor, a i suradnik (sve do dvanaeste centurije) bio Matija Vlačić. *Centurije* sadrže pregled izvora činjenica, koje se u njima iznose. Izvori su po pravilu samo stari rukopisi. Kao što je poznato, niti jedan projekt nije ostvariv bez živih suradnika. Stoga je Vlačićev uspjeh zajednički uspjeh svih njegovih suradnika među kojima je ipak najvažniji bio Gašpar Niedbruck bez kojega ne bi na svjetlo dana došlo mnogo spisa koji su u *Centurijama* prvi put objelodanjeni.

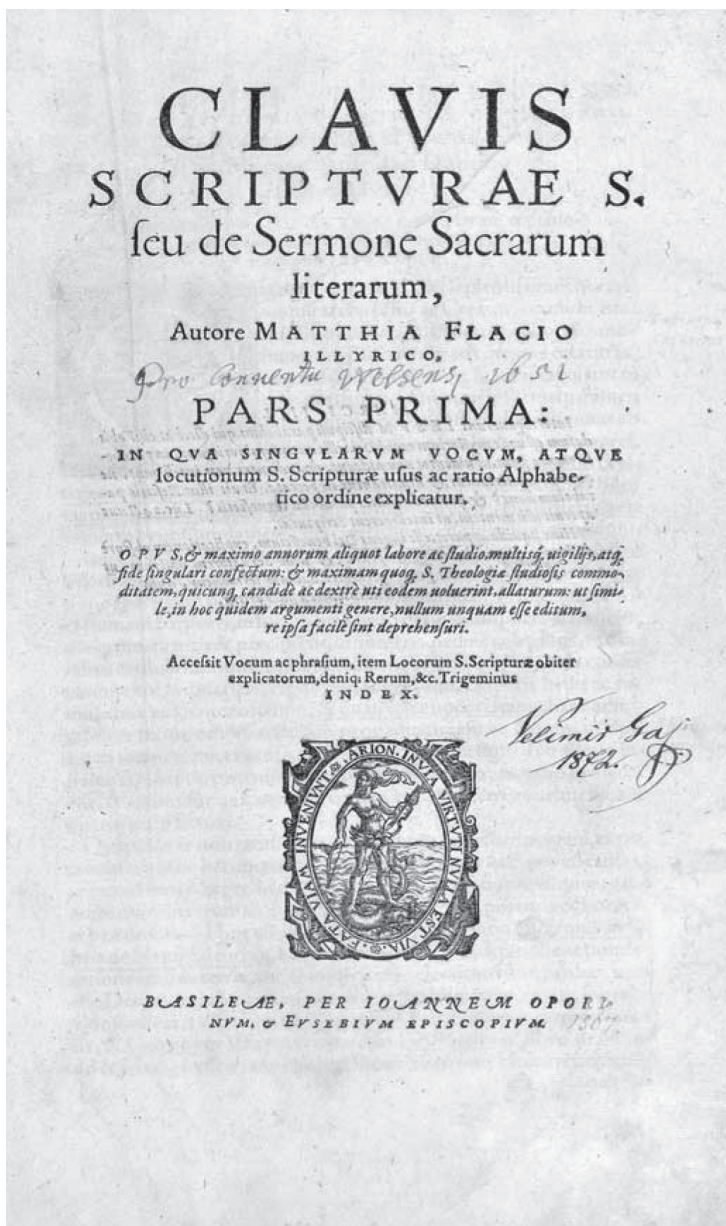

Naslovnica Vlačićevih Magdeburških centurija, 1559.

I na kraju bih rekao. Ako je ikada, prije ujedinjene Europe (20. i 21. st.) bilo intereuropskoga znanstvenoga projekta, onda je to bio već u 16. stoljeću projekt koji se zove *Magdeburške centurije*. Zovu se tako zato što ih je Vlačić u Magdeburgu idejno osmislio, organizirao i sa suradnicima pripremio. U tome su gradu napisane samo prve četiri *Centurije*, u gradu Jeni napisana je peta 1561, potom slijedi prisilno seljenje suradnika (progon). U NSK Zagreb pohranjeno je trinaest *Centurija* (v. Katalog izložbe: *Hrvatske protestantske knjige XVI. i XVII. stoljeća u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici*, ur. Ivan Kosić; autori tekstova u katalogu: Josip Bratulić, Stanko Jambrek i Alojz Jembrih, Zagreb, 2005).

Koliko su *Centurije* imale značenje kroz stoljeća, svjedoči podatak da su one dva stoljeća imale gotovo kanonski karakter i bile su obvezatna literatura učenja kod protestanata još i u 17. i 18. stoljeću. Kao što znamo, Vlačićev *Clavis Scripturae S. seu de Sermones Sacrarum literarum, Autore Matthia Flacio Illyrico, Pars Prima...*, Basileae, Per Ioannem Oporinum..., 1567. je objavljivan u 17. i 18. stoljeću. (v. primjerke u NSK, Zagreb, sign. R II F-4° – 66; R II F – 2° – 67; R II F – 2° – 4; R II F – 2° – 5; R II F – 4° – 284).*

* Ilustracije u ovome radu, na stranici: 97, 103, 105, 114 preuzete su iz kataloga izložbe: *Hrvatske protestantske knjige XVI. i XVII. stoljeća u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu*, Zagreb, 2005.

Naslovnica Vlačićeva djela
Clavis Scripturae S. seu de Sermone Sacrarum literarum, 1567.

LITERATURA

Allgemeine deutsche Biographie, Bd. 52, Leipzig, 1906, 621–629.

Banić-Pajnić, Erna, »Pavao Skalić i tradicija 'aeternae sapientiae'«, *Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine*, br. 17–18, Zagreb, 1983.

Bibl, Victor, *Der Briefwechsel zwischen Flacius und Nidbruck*, Jahrbuch für die Geschichte des Protestantismus in Oesterreich, Bd. 17, Wien, 1896, Bd. 18, 1897, Bd. 19, 1898, Bd. 20, 1899.

Bibl, Victor, *Nydbruck und Tanner. Ein Beitrag zur Entstehungsgeschichte der Magdeburger Zenturien und zur Charakteristik König Maximilian II.*, Archiv für österreichische Geschichte, Bd. 15, Wien, 1898.

Girardi-Karšulin, Mihaela, »Pavao Skalić. Eulogus ili o odvojenoj duši«, *Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine*, br. 1–2, Zagreb, 1992.

Jembrih, Alojz, *Pavao Skalić u službi reformacije*, Družbena in kulturna podoba slovenske reformacije, Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Ljubljana, 1986.

Jembrih, Alojz, *Tragom Pavla Skalića*, Gordogan, XI, br. 29–30, Zagreb, 1990.a.

Jembrih, Alojz, *Hrvatski filološki aspekti*, Osijek – Čakovec, 1990.b.

Jembrih, Alojz, »O proučavanju Pavla Skalića i njegova djela u 20. stoljeću«, *Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine*, XX, br. 1–2 (39–40), Zagreb, 1994.

Jembrih, Alojz, *Hrvatski filološki zapisi*, MH, Zagreb, 1997.

Jembrih, Alojz, *Prva Kukuljevićeva monografija o Pavlu Skaliću*, Kukuljevićevi dani u Varaždinskim Toplicama 2001–2003, zbornik, MH, Varaždinske Toplice, 2004.

Mirković, Mijo, *Pokušaj Matije Vlačića Ilirika da osnuje sveučilište u Regensburgu i Celovcu*, Rad JAZU, knj. 300, Zagreb, 1954.

Mirković, Mijo, *Magdeburške Centurije*, Rad JAZU, knj. 306, Zagreb, 1955.

Mirković, Mijo, *Matija Vlačić Ilirik*, Djela JAZU, knj. 50, Zagreb, 1960.

Schiffler, Ljerka, *Ideja enciklopedizma i filozofijsko mišljenje*, Zagreb, 1989.

Schottenloher, Karl, *Handschriftensätze zu Regensburg im Dienste der Zenturiatoren (1554–1562): I. Kaspar von Niedbruck und seine Bücherablage in Regensburg*, Zentralblatt für Bibliothekswesen, Bd. 24, Leipzig, 1917.

Schottenloher, Karl, *Das Regensburger Buchgewerbe im 15. und 16. Jahrhundert*, Mainz, 1920.

Simoniti, Primož, *Humanizem na slovenskem*, Ljubljana, 1979.

Strodtmann, J. Ch., *Des neuen gelehrten Europa 6. und 7. Teil*, Wolfenbüttel, 1755. (Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel, sing. 252, Hist. 40)

Unterkircher, Franz, *Kaspar von Niedbruck*, Geschichte der Österreichischen Nationalbibliothek, Abschnit II. (1519–1575), Wien, 1968.

GAŠPAR NIEDBRUCK, VLAČIĆ'S COLLABORATOR AT WORK ON
THE *MAGDEBURG CENTURIES*

Summary

The author of the paper clarifies the role of Vlačić's collaborator Gašpar Niedbruck, the head of the Court Library in Vienna, in the gathering of the manuscripts and books necessary for the *Magdeburg Centuries*. He also comments on the collaboration of Nikola Gallin in Regensburg and Pavao Skalić from Zagreb who was at the court of Ferdinand I and Maximilian II in Vienna at the time. Several letters in Latin: Two by Niedbruck, two by Vlačić, one by Skalić, and some other ones, show the intensity of the work on the great project of the publication of the *Centuries*.

Key Words: Matija Vlačić, *Magdeburg Centuries*, Reformation

PRILOG

Pisma Vlačićevu suradniku Marku Wagneru*

Nekoliko pisama učenih Europljana,
iz starih kodeksa, izvora, rukopisnih knjiga i razne još neobjavljene
građe, koja su upućena Marku Wagneru Friemarskom

I.

Primio sam, predragi Marko,¹ tvoje pismo koje si mi poslao o blagdanu Pedesetnice i Tijelova, i sad odgovaram rečenicu po rečenicu. Dionizija Areopagita² još nisam dobio; pisao sam ipak u Prusku da ga ili pošalju ili jave gdje bi mogao biti. Naime, onaj kojemu sam ga povjerio otišao je u Prusku. Sljedeće ću se zime (ako Bog da) pobrinuti da se iz kronika približi ono što odgovara naumu. Onaj opširni martirologij preletjet će neki *istraživač*³ i napraviti izvadak, kako tražiš; to je samo neki dio martirologija. Nekoliko je takvih svezaka u Fuldi, a po jedna knjiga određena je za pojedini mjesec. Nastojat ću pregledati knjige koje su poslali pri mom povratku ovamo u Regensburg. Vjerujem da u kirografu⁴ nema nikoga koga ne bi mogao prihvatiti. Zajedno sa sveščićem poslao sam i tvoj popis, i molim te da ga vratiš. Podsjetit ćeš također *inspektore* ovoga posla da vrate ono što

* Tekst latinskih pisama objavljen je u: Strodtmann Johann Christoph, *Das neuen gelehrten Europa...*, Wolfenbüttel, 1755. (Bilj.: A. Jembrih.)

¹ Marko Wagner (Friemar kod Gothe, o. 1500–1597), teolog i povjesničar; bio je Vlačićev student. (Bilj.: A. Jembrih.)

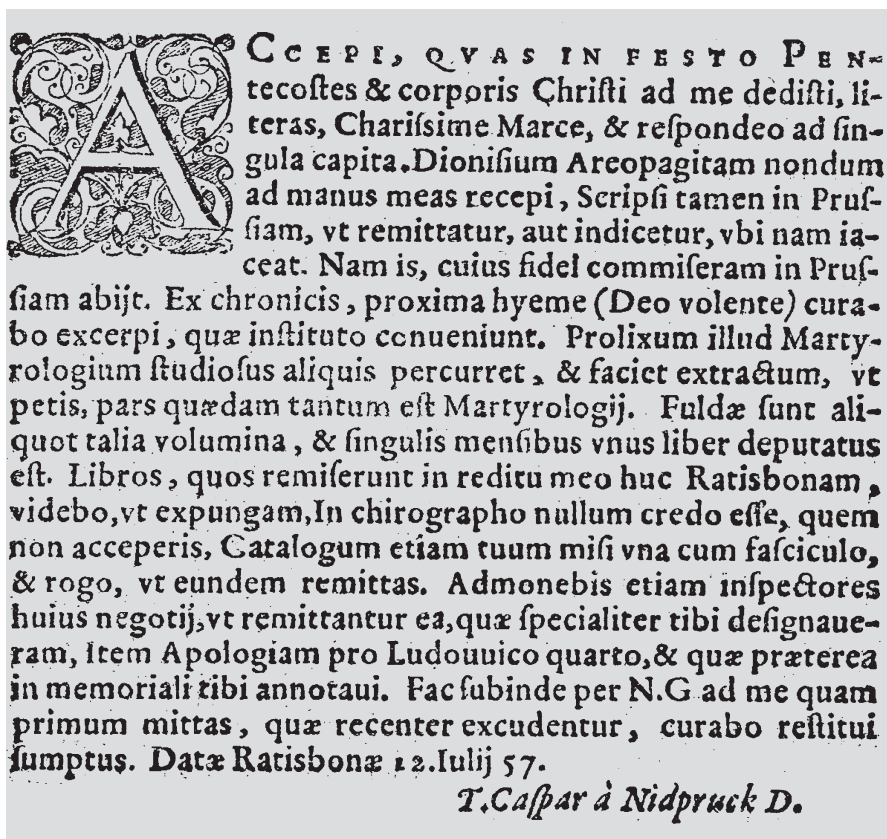
² Dionizije Areopagit (Pseudo-Dionizije), kršćanski filozof i teolog, neoplatonik, pisac koji je utjecao na srednjovjekovno mišljenje. (Bilj.: Lj. Schiffler.)

³ Vlačićevi suradnici kod pripreme *Magdeburških centurija* bili su istraživači (*studiosi*) koji su proučavali građu i radili izvratke, »arhitekti« (*architecti*) koji su nakon njih kontrolirali izvratke, te »inspektori« (*inspectores*) koji su uređivali tekst. Usp. Mirković, Mijo: *Matija Vlačić Ilirik*, Djela JAZU, knj. 50, Zagreb, 1960, str. 284. (Bilj.: I. Bratičević.)

⁴ Cirographum (kirograf) je dokument s dvostrukim tekstom namijenjen dvama destinatarima. Tekst u dvostrukoj redakciji. Kirograf se uzima i u značenju vlastoručnog potpisa. Tumačenje prema: Franjo Šanjek, *Osnove latinske paleografije hrvatskog srednjovjekovlja*, KS, Zagreb, 1996, 99. (Bilj.: A. Jembrih.)

sam posebno tebi bio namijenio, isto tako Apologiju za Ludviga IV. te ono što sam ti osim toga naznačio u podsjetniku. Potrudi se da mi što prije po N. G.⁵ pošalješ što se novo bude tiskalo, a ja ću se pobrinuti da ti se nadoknade troškovi. U Regensburgu 12. srpnja 1557.

Tvoj Gašpar Niedbruck, Doktor

Pismo Gašpara Niedbrucka Marku Wagneru (Regensburg, 12. srpnja 1557).

⁵ Riječ je o Nikoli Gallusu (Gall, Han, 1516–1570), teologu, prijatelju Matije Vlačića Ilirika koji je bio i krsni kum dječaku – sinu Stipana Konzula u Regensburgu. O Gallusu vidi: *Allgemeine deutsche Biographie*, Bd. 8, Leipzig, 1878, 351–356. (Bilj.: A. Jembrih.)

2.

Drugo.

Evo šaljem svežnjić, ali kasno; brže nisam mogao, i bilo mi je neugodno što nisam prije. No nijedan brodar, koliko sam uspio doznati, nije unutar nekoliko dana došao ovamo, niti su svi htjeli nositi. Nemam ništa što bih ti pisao; učini, molim te, da se sve obavi savjesno i pažljivo, pobrini se da od tebe primam česta pisma i da s njima pošalješ ili neke spise, ili što budeš imao o vjerskim poslovima ili pak o političkim prilikama, te o javnom mnijenju u onim mjestima u kojima budeš. Tako bi učinio što mi je milo, i piši da *φιλος*⁶ što prije pošalje moje spise o Wyclifu⁷ i Husu⁸ koji su kod njega. Sada više nemam što. Pobrini se da od prijatelja dobivam česta i duga pisma, a ja ću odgovoriti. Budi zdravo u Gospodinu. U Beču 9. lipnja 1557.

Tvoj kojega znaš

3.

Najsrdaniji pozdrav.

Zbog mnogih si stvari zabrinut, moj Marko, ali zbog nekih bez razloga. Dobro znaš da ti tvoja služba nije ukinuta. Zato ne trebaš sumnjati u to da ti je, štoviše, potvrđena. O putovanju prema Beču nedavno sam ti napisao kako mislim da nema koristi poduzimati ga osim da *φ*.⁹ slučajno kaže da on ondje ima više nekih vrlo starih izvora koji bi mogli poslužiti za vrijeme prije Karla Velikog. Tek ako on to istraži i što prije javi; inače, da nisi išao!

Nedavno sam napisao, i to ti se ponovno u ime svih nalaže, da ne prikupljaš ništa što se tiče povijesti nakon 1000. godine Gospodnje, nego samo ono što se odnosi na ranija razdoblja, odnosno ona do 1000. godine od rođenja Gospodinova. Jer tim novijim izvorima, osim kad bi bili posve rijetki i iznimni, obilujemo u tolikoj mjeri da se gotovo kolebamo gdje bismo u prikupljanju trebali početi, a gdje stati. No najviše traži one koji se tiču

⁶ To je pseudonim (kriptonim) za Gašpara Niedbrucka. (Bilj. A. Jembrih.)

⁷ John Wyclif (1329–1384), engleski svećenik, ubraja se među prvake predreformacije. Uz ostalo zastupao je propovijedanje evanđelja i dostupnost Biblije na narodnome jeziku. (Bilj.: A. Jembrih.)

⁸ Jan Hus (1374–1415), češki predreformacijski svećenik koji je javno ustao protiv zlorabe tadašnje Katoličke crkve pod utjecajem Wyclifa. (Bilj.: A. Jembrih.)

⁹ Inicijal za pseudonim (kriptonim) Gašpara Niedbrucka. (Bilj.: A. Jembrih.)

najstarijih vremena, i to od vjerodostojnih autora. Naime, ono što noviji kroničari imaju o tim najstarijim vremenima, toliko su pokupili iz Eusebijeve *Crkvene povijesti*¹⁰ da su tu zacijelo i trud i trošak glupo potraćeni. Ako kad nabavljaš i knjige koncilskih ili nekih starih otaca, uvijek trebaš pripaziti da ih usporediš s tiskanim izdanjima i pažljivo ispitaš je li ono što skupljaš tiskano, kako ne bi za veću cijenu bilo uzalud ono što može biti korisnije za manju. To pažljivo bilježi. Što se tiče opisa, oni će sigurno nakon skupštine stajati manje; ti samo sve pažljivo pribilježi da ih se poslije može pronaći.

O blagajni ću pisati Gallu, jer se neće moći od drugud platiti, tražit ćeš onih devet talira od prijatelja. Nerado naime podnosim da se potroše veći iznosi ako ih Gall ili prijatelj namaknu. Imat ćemo velikih troškova, jer će nakon ovoga možda biti dvojica *arhitekata*.

O knjigama koje treba vratiti znaj da ću se potruditi da primi i jednu i drugu od onih dviju, osobito pak koncilske oce. Neću baš tako lako ostati bez Petra Ostijskog. Nadalje, od drugih koje su poslone još davno želio bih da mi se jave imena onih koje bi htio da mu se vrate odmah, ili koje da se za dulje vrijeme odgodi. Jer kako drukčije mogu dokučiti bez kojih knjiga on može ili ne može dulje biti, ili koju odlučnije zahtijeva.

Popis ću ti poslati vrlo brzo, pod tim ipak uvjetom da ga ponovno dobijem. Jer nekakav izbor najvažnijih knjiga davno sam poslao.

Jako bih želio da mi se pošalje knjiga različitih misa. NB.¹¹

Molim te da mi po vitezu prije svega pošalješ vrlo stari nazijanski kodeks napisan na grčkome o četiri drevna patrijarhata i debelo ukoričenu Alkuinovu¹² knjigu o Trojstvu te deset označenih najstarijih izvora.

Želio bih vidjeti Remerijevu kroniku. Pribilježi razne životopise papa. I to ako su stari, ako nije život Damaza¹³ i Vrlo staro pismo.

¹⁰ Eusebije iz Cezareje (Eusebius von Cäsarea, 265–339), pisac, povjesničar, kroničar i egzeget. (Bilj.: Lj. Schiffler.)

¹¹ Zapisi na desnoj margini u Vlačićevu pismu u latinskom su izvorniku. Nije mi poznato je li ih dodao Vlačić ili netko drugi, možda Marko Wagner. (Bilj.: A. Jembrih.)

¹² Alkuin (Alcuine, Albinus) iz Yorcka, o. 730–804, anglosaksonski erudit koji je organizirao reformu školstva na dvoru Karla Velikoga te bitno utjecao na kulturnu obnovu Europe (*Schola palatina*). Autor je brojnih djela širokoga interesa. (Bilj.: Lj. Schiffler.)

¹³ Damasus I. (o. 304–384, papa od 366. do 384. g.), vidi: Rudolf Fischer-Wollpert, *Lexikon der Päpste*, Wiesbaden, 2003, 21–22. (Bilj.: A. Jembrih.)

ostalih za koje znaš da ih imam, među kojima je posljednji ili pretposljednji papa Formoz.¹⁴ A kad bi bilo nekih opširnijih i starih životopisa, želio bih da mi ih svakako pošalješ.

Na popisu se nalazi neka Grgurova kratka povijest; želim da vidiš je li tiskana; inače neka se ili nabavi ili opiše.

Ne postoji.

Na popisu je povijest nakon uništenja hrama;¹⁵ i nju nabavi.

Na popisu je crkvena povijest koja nije Eusebijevo ili Trodijelna; nju mi se mora poslati.

Nije Eusebijevo.

Neka se pošalje i Kasiodorov *O znamenitim muževima*.¹⁶ Isto tako *O racionalnom i o prosuđivanju razumom* pape Giberta;¹⁷ tu knjigu želim vidjeti među prvima.

Želio bih također vidjeti povijest sv. Vergilija. Nalazi se među naslovima iz niza crkvene povijesti nazvanog *Ecclesiastica*, koji bih želio vidjeti upravo među prvima.

Sumu o krivovjerjima i pobijanju krivovjerja pažljivo pribavi među prvima. Ako ima knjiga pod naslovom *O preuzvišenom Trojstvu* marseilleskog opata, koja počinje »Budući da je vjera temelj cijele duhovne zgrade«, saznaj od prijatelja ili drugih učenih ljudi je li tiskana; bilo bi naime vrijedno truda da doznamo upravo to.

U foliju je, pisana rukom, kurzivnom goticom; privezana je rasprava o četiri drevna patrijarhata.

¹⁴ Formosus (816–896, papa od 891. do 896. g.), ib., 2003, 51. (Bilj.: A. Jembrih.)

¹⁵ Jeruzalemski hram. (Bilj.: A. Jembrih.)

¹⁶ Kasiodor (Cassiodorus Flavius Magnus Aurelius, o. 490 – o. 583) iz Bruttiuma. Nakon Boetia najznačajniji pisac svog doba; g. 514. bio je rimski konzul, 550. osnovao je samostan *Vivarium* u kojem je živio. Posebno se zalagao za pomirenje rimske i germanske kulture. Poznat je kao autor *Kronike* od Adama do 519, *Povijesti Gota*. O njemu vidi: *Tusculum-Lexikon...*, 1982, 146. (Bilj.: Lj. Schiffler i A. Jembrih.)

¹⁷ Riječ je o djelu koje je napisao Gerbert d'Aurillac (o. 946–1003), biskup u Ravegni, kasnije postao papa Silvestar II. (999–1003); osoba izrazite izobrazbe. Veliki interes pokazivao za astronomiju, filozofiju, prirodoslovlje, poeziju i matematiku. U Španjolskoj je studirao kod arapskih profesora. Vidi: *Lexikon der Päpste...*, 2003, 59. (Bilj.: I. Bratičević i A. Jembrih.)

Nabavi također knjigu *O neuklanjanju slika protiv Feliksova krivoyjerja*. Isto bih tako želio vidjeti knjige Optata Milevitanskoga,¹⁸ ako postoji rukopisni primjerak.

Vrlo stari pergamenski kodeks.

Ima nekih životopisa papa pripisanih Damazu, koji se zovu i *Liber Pontificalis* ili *Gesta pontificum*. Ako se protežu sve do Karla Velikoga, bilo bi korisno da mi ih se pošalje. Uz njih su naime prilozi koji se inače rijetko nalaze.

Ovi životopisi papa ne postoje.

Uskoro će ti, ako je volja Božja, sve biti jasnije i opširnije opisano, osobito o knjigama koje treba nabaviti, premda je već ovo dovoljno razgovijetno i jasno. Zdravo, i izmoli i moli Boga da htjedne blagosloviti ovaj posao. U Magdeburgu 18. veljače 1557.

Ilirik

Matija Vlačić Ilirik (1520–1575).

¹⁸ Riječ je o Optatu, biskupu u Milevi (Numidija). Oko 370. napisao djelo protiv Donatista (*Contra Parmenianum Donatistam*) u šest knjiga kojima je kasnije dodao i sedmu knjigu. Vidi: *Tusculum-Lexikon...*, 1982, 585. (Bilj.: A. Jembrih.)

4.

Drugo.

Najsrdacniji pozdrav.

Odveć si strog, moj Marko, a kao što bih to mogao lako podnositi ja, već naviknut na te nevolje, tako manje podnose naši suradnici. Ali kako god bilo, već ti je davno odgovoreno na gotovo sva tvoja pitanja, svakako prvo da je služba sigurna dok ti se ne opozove, osim ako smatraš da nismo poštteni. Gall će naći odakle bi mogao uzeti novac za blagajnu. Ako je tebi potrebno nešto novaca, traži upravo od njega dva ili tri talira. Ako ne bude htio dati, reci mu da ću ja isplatiti i pokaži mu ovo pismo.

O knjigama koje treba nabaviti već sam češće javljao šaljući izvadak iz popisa, a sad ti šaljem cjelovit popis prepisan tvojom rukom, pod tim ipak uvjetom da ga vratiš.

Knjige koje treba nabaviti naći ćeš označene križem i kružićem; ako su koje od njih tiskane i tiskana izdanja u optjecaju, te se njihovi primjerci mogu lako imati, njih nemoj nabavljati: bolje će se i povoljnije nabaviti ovdje.

O prijateljevim knjigama¹⁹ pisao sam i njemu samom: ali ipak ćeš mu ti moći javiti da bih posljednje četiri knjige svakako bio rado vratio po ovim našim putnicima i vitezovima, samo da su ih oni mogli ili htjeli nositi. Stoga reci da ću ih nekom prvom prilikom i, makar se vrlo dugo odgodilo, poslati na leipziški sajam. Prije toga naime jedva da će moći biti prikladno. Za ostale knjige traži da napravi nekakav popis onih koje najviše potražuje i koje sam posebno zahtijeva. Pobrinut ću se naime da ih primi makar bile potrebne za posao.

O troškovima za opise mogao bih lakše odgovoriti da znam kakvi su tamo ili kakvi su spisi. Upravo si ti javio da će se nakon vijeća pisci moći držati za kudikamo povoljniju cijenu.

Želim znati jesi li od prijatelja zatražio onih devet talira i je li ti ih on vratio ili nije.

Načini barem zbirku na vrijeme i prikupi samo ono što se dogodilo prije tisućite godine Gospodnje, i to iz vjerodostojnih i neobjavljenih knjiga.

Nemoj nabavljati bilo koje životopise svetaca, nego najradije starih biskupa i biskupija. Razne propovijedi i spisi otaca dani su u popisu, a njih ćeš nabaviti tek ako nisu objavljeni.

¹⁹ Možda misli na Niedbrucka koji se krio pod pseudonimom (kriptonimom) *Philos-amicus*. (Bilj.: A. Jembrih.)

Ako prijatelj savjetuje da ideš s njim u Beč, učini to samo ako on želi dati novac za blagajnu, kao što je davno sam obećao.²⁰

Što se tiče zbirke, možeš se također poslužiti njegovim savjetom i saznati što je takvoga napisano, a ovdje se ne može lako imati, ako se čini da je autentično i da sadrži događaje iz vremena prije 1000. godine Gospodnje. Ono što si naznačio u *Kronikama* pogledat ću što prije, premda bih se začudio što mi zadaješ taj posao kad imaš otprije početke i završetke mojih *Kronika*. Molim te da pažljivo bilježiš nove i druge spomena ili bilježenja vrijedne događaje koji su se odvili ondje na skupštini, osobito koji se na bilo koji način tiču vjere. Budi dobro u Gospodinu. Uskoro ću pisati više. U Magdeburgu 5. ožujka godine 1557.

Ilirik

5.

Najsrdacniji pozdrav.

Mislim da je dovoljno jasno koliku korist ljudskomu rodu donosi poznavanje povijesti. Stoga treba voljeti i svakim oblikom usluga pomoći one koji se posvete tako hvalevrijednom nastojanju i radu i čija će marljivost koristiti potomstvu. Iako dakle ništa ne bih želio više nego tebi koji obogaćuješ povijest naše domovine biti na pomoć koliko mogu, ipak sam toliko rastrgan dvorskim službama i poslovima da mi se čini kako mi je oduzeta svaka mogućnost za taj posao. Sjećam se da sam prije četiri godine, kad sam bio u Beču, na dvoru cara Maksimilijana II. vidio rukopisnu kroniku koja je izvrsno prenosila genealogiju landgrofova Turingije, grofova Schwarzburga i Gleichena. Časni grof Günther, koji sada ratuje u Belgiji, pobrinuo se da mu se taj primjerak opiše. Budući da dakle ne sumnjam da ti ta knjižica može koristiti, potrudit ću se da ti je što prije prikažem. Tako bih naime želio da se osvjedočiš kako ću ti ja uvijek pomagati kako u ovoj, tako i u drugim stvarima koje ti služe na dobitak i na slavu. Budi dobro i sretno. U Arnstadtu 10. srpnja 1579.

Tvoj Ivan Bornerus.

²⁰ Svakako je ovdje riječ o Gašparu Niedbrucku. (Bilj.: A. Jembrih.)

6.
Drugo.

Najsrdaniji pozdrav.

Moj Marko, nedavno su u blagajni kod doktora Antona Fuggera²¹ s poštovanjem spomenuti tvoji naponi u traženju najstarijih izvora te se pričavala anegdota koja se zbila u Regensburgu u mojoj nazočnosti, kad ti je doktorand Thomas, zatrovan Schwenckfeldovom²² pogubom, pružio knjigu *O riječi Božjoj* i zatim zamolio da je pročitaš i urediš obećavajući ti plaću, a ti mu vrlo uljudno odgovorio: »Ja ne lovim Schwenckfelдове, nego Winkelove zečeve«. Kad je pak Gasser tu dosjetku shvatio kao šalu, Fugger je zagrmio ovim riječima: »Tog bih čovjeka rado vidio. Zato će mu biti otvorena i moja knjižnica i, gdje mu bude potrebno, pokrit ću troškove.« Dakle, kad ugrabiš povoljnu priliku i pozavršavaš sve poslove ondje, moći ćeš što brže dojuriti ovamo u P. Znam da u njegovoj knjižnici postoji grčki Nazijanac,²³ jednako kao i mnogo drugih još neobjavljenih rukopisa. Lak ulaz isposlovat će ti naš Achilles²⁴ koji, kako znaš, vrlo revno proučava starine, što svakomu jasno pokazuju njegovi spisi. Ima i on puno izvora prikupljenih ovdje ili ondje, koje će rado podijeliti s tobom, samo da mu φ . pošalje pismo preporuke, pa ćeš moći sasvim sigurno posjetiti Fuggerovu i Achillesovu knjižnicu. Gasseru je bilo vrlo drago kad si poslao ulomak o našem biskupu Ulderiku. Ne budi zabrinut za *Kroniku* τοῦ φίλου. Pismo za Vergerija²⁵ o zajedničkom dobru *inspektora* odmah će donijeti naš bilježnik o trošku vijeća. Zajedničko naime dobro svakom učenom čovjeku treba biti

²¹ Anton Fugger (1493–1560), njemački trgovac, iz poznate obitelji njemačkih bankara, o njemu vidi: *Allgemeine deutsche Biographie*, Bd. 8, Leipzig, 1878, 182; isto u: *Neue deutsche Biographie*, Bd. 5, Berlin, 1961, 714–719. (Bilj.: A. Jembrih.)

²² Kaspar Schwenckfeld (1489–1561), šleski teolog, pristaša reformacije u Njemačkoj. Zagovarao je gnosticizam u teologiji te se razišao s Martinom Lutherom i drugim evanđeličkim teozozima. O njemu vidi: *Allgemeine deutsche Biographie*, Bd. 33, Leipzig, 1891, 403–412; isto u: Robert Stupperich, *Die Reformation in Deutschland*, Nördlingen, 1972, 252. (Bilj.: A. Jembrih.)

²³ Riječ je o Grguru Nazijanskom (o. 330–390). Crkveni otac, autor teoloških govora, pisama i pjesama. (Bilj.: Lj. Schiffler.)

²⁴ Riječ je o Achillesu Gasseru (1505–1577). Liječnik, prirodoslovac, povjesničar i humanist, vidi: *Allgemeine deutsche Biographie*, Bd. 8, Leipzig, 1878, 396–397. (Bilj.: A. Jembrih.)

²⁵ Petar Pavao Vergerije ml. (1489–1565), erudit, diplomat i prevoditelj, vidi: Sixt, C. H., *Petrus Paulus Vergerius. Eine Reformationsgeschichte*, Braunschweig, 1885. (Bilj.: A. Jembrih.)

draže i poželjnije od privatnoga dobra. Ako bi u najstarijim izvorima pronašao što o našoj Aosti, pažljivo zabilježi, i bilo meni bilo Gasseru pošalji te spomene, i vidjet ćeš da nećemo zaboraviti tvoj trud. S ovim ćeš glasnikom sigurno moći odgovoriti. Budi zdravo. U Augsburgu, godine Kristove 1557. na dan Pedesetnice.

Ivan Krstitelj Heintzelius

7.

Najsrdacniji pozdrav.

Zarobljeni knez odavno je primio tvoju knjigu, ali nisam vidio nikakav odgovor. Znam da se baviš prikupljanjem starih izvora i želim ti da za dovršetak tako korisnoga posla imaš ne samo novaca za nužne troškove nego i pomoć učenih muževa i povoljne okolnosti. A da se išta takvo kod mene krije, ne bi postojao nikakav razlog zašto bih ti uskratio, ali dvor mi ne dopušta toliku dokolicu. Dakle, ispričat ćeš me. O rukopisnoj *Kronici*, za koju se govori da je ima moj brat, nisam ništa čuo. Moći ćeš saznati od njega samoga: na službi je blagajnika u Gerstungenu; uvidjet ćeš njegovu ljudskost i okretnost u svim dužnostima. Također bi se sigurno uvjerio da ja imam iskrenu naklonost prema tebi i tvojim uspjesima, te ću pažljivo istražiti mogu li pridonijeti tvojemu radu i pronaći kod drugih starine kakve tražiš. Budi zdravo i oprost mi zbog užurbanosti. U Leipzigu dana 7. mjeseca siječnja godine 1580, u kojoj će nam Gospodin biti na pomoći i za koju želim da ti je najbolji i najveći Bog učini sretnom.

Tvoj Sebastian Leonhard

8.

Pozdrav u Kristu.

Uručeno mi je pismo s *Proroštvima o položaju Njemačke*, iz čega prepoznajem kako tvoju ljubav i dobrohotnost prema meni, tako i tvoju odanu zabrinutost za spas naše premile domovine. Stoga ti i u svoje i u opće ime domovine dugujem i iskazujem zahvalnost te iz svega srca molim najboljega i najvećega Boga da se (kako je dosad učinio) milosno udostoji očuvati nas jednodušne i postojane u čistoj i jednostavnoj spoznaji i vjeroispovijesti za onaj slavni i spasonosni dolazak Gospodina i Spasitelja našega Isusa Krista, kojemu povjeravam tebe i tvoje. Uzvrća ti pozdrave moj zet, rektor naše

škole, preko kojega sam tvoju *Apologiju*²⁶ predao našem tiskaru Franku. U Magdeburgu 22. prosinca godine Kristove 1578.

Franciscus Pfeil,²⁷ doktor

9.

Najsrdaniji pozdrav.

Djelo Alkuina, učitelja Karla Velikoga, *O Trojstvu*, koje si mi ti dostavio u tiskanom i rukopisnom obliku, pročitao sam zajedno s molbom i s *Apologijom* za Ludviga IV., te s izvatom iz drevnih sjajnih djela predaka iz davnih stoljeća, i to sam, kad sam ugrabio priliku, u prisutnosti prečasnog G. Zasija, Niedbrucka i Hallera,²⁸ pokazao Njegovu Veličanstvu Svetom Rimskom Caru. Njegovu Veličanstvu to nije bilo samo na najveće zadovoljstvo nego je i meni naređeno da ti napišem pismo preporuke za G. P., kako bi imao neograničenu mogućnost proučavanja najstarijih izvora po cijelom carstvu; stoga ti određujem dan 25. ožujka u kući našega R. Stafila, kojega ti jako dobro znaš, nedavno me u menzi izvijestio da si u Pruskoj izvrsno djelovao protiv osijan-drizma,²⁹ da si u Gdańsku i Königsbergu nabavio mnogo vrlo starih izvora, i u Poljskoj skupio prastare kodekse, te prije svega da je neku pergamensku knjigu o rutenskim misama dobio pomoću Nostwicka u knjižnici pruskog vojvode Alberta,³⁰ za koju te potičem da mi je, ako ti je pri ruci, daš na neko vrijeme na korištenje. Zatim želim vidjeti životopise papa, koji počinju od Damaza, od kojih si mi u posljednjem razgovoru pokazao samo neki mali izvadak.

Obrede i svečanosti rutenskih crkava u starom razderanom pergamenskom kodeksu ima R., ali ga ni ja ni E. C. ne možemo čitati zbog kurzivne gotice. Stoga, ako bi imao slobodnog vremena u slijedu, R. želi da ti se odredi rok da ga opišeš, ili da taj posao dodijeliš svojim pisarima. O potvrdi za biskupiju P. neka se upita Niedbruck. Hvalim tvoj pokušaj u traženju starih izvora i istraživanju germanske slobode. Zdravo, i kad budeš išao na večeru, nakratko

²⁶ Sudeći po tom nazivu knjige, Pfeil je to pisao Matiji Vlačiću Iliriku, autoru više *Apologija*. (Bilj.: A. Jembrih.)

²⁷ F. Pfeil (o. 1590 – prije 1666), pravnik, vidi: *Allgemeine deutsche Biographie*, Bd. 25, Leipzig, 1887, 647–648. (Bilj.: A. Jembrih.)

²⁸ Riječ je o Bertholdu Halleru (1492–1536) teologu. Bio je Melancthonov i Zwinglijev prijatelj. Sudjelovao je u reformacijskim razgovorima u Badenu i Bernu, vidi: Robert Stupperich, nav. dj., 234. (Bilj.: A. Jembrih.)

²⁹ Vidi: Jörg Reiner Fligge, *Herzog Albrecht von Preussen und der Osiandrismus 1522–1568*, disertacija, Bonn 1972. (Bilj.: A. Jembrih.)

³⁰ Pruski vojvoda Albrecht I. (Bilj.: A. Jembrih.)

dodi do mene. Vratit ću ti, naime, rukopisne spise o Feliksovu krivovjerju i drugu građu, i ujedno bih razgovarao s tobom o privatnoj raspravi koju trebamo započeti Gall i ja o tebi poznatim člancima. Stoga neka pismo bude predano sutrašnjega dana. Budi zdravo. U Regensburgu 24. ožujka 1557.

*Sluga Njegova Veličanstva Svetoga Rimskog Cara
Pavao Skalić*

S latinskoga prevela: *Irena Bratičević*

S. P. D.

Lucini Caroli Magni præceptoris scriptum de Trinitate impressum, & manuscriptum à te mihi contradictum, vna cum supplicatione perlegi, vna quoque cum Apologia pro Ludovico quarto, & excerpto vetustissimarum præclarè gestarum rerum à maioribus longe retro sæculis, idque occasione arrepta præsentibus Reuerendo G. Zafio, Nidpruckio, & Hallero, Rom. Cæs. Mai. obtulimus. Quæ

non solum eius M. maximæ fuerunt voluptati, sed etiam nobis iniunctū est, vt tibi literas commendatitias ad G. P. conficere-
mus, vt in toto imperio vetustissima monumenta inquirendi occasionem liberrimam habeas, quare tibi 25. Martij diem in ædibus R. præfinito. Staphylus tibi familiarissimus in mensa nuper nobis retulit, te in Borussia egregiam operam nauasse contra Ostandrifnum & Dantisci, & in Regiomonte multa vetustissima monumenta collegisse, & in Polonia peruetustos codices corrasisse, & in primis librum quendam membranaceum de Rutenicis mîsîs impetrasse per Nostviciū in Borussia Principis Alberti Bibliotheca, quem, si ad manus est, vt mihi vsui des, ad tempus, te hortor. Deinde videre cupio Paparum vitas à Damaso incipientes, quarum tantum excerptum quoddam mutilum mihi in proximo colloquio monstrasti.

Ruthenicarum quoque Ecclesiarum ritus & ceremonias in veteri membranaceo codice prorsus lacero habet R. quem neque ego, neque E. C. legere potest propter fracturas & continuas literas inuicem connexas. Quare si ocium tibi fuerit successiuus horis, R. ad descriptionem tibi præfiniri tempus concupiscit, vel vt tuis Amanuclibus istum laborem iniungas. De diplomate ad Episcopatum P. consulatur Nid: In perquirendis vetustissimis monumentis, & libertate Germanica expiscanda conatum tuum laudo. Vale, & meiturus ad cenam paulisper accede. Restituam enim acta manuscripta Felicianæ hæreseos vna cum alijs materijs, & simul tecum colloquar de priuata disputatione instituenda inter me & Gallum de articulis tibi notis. Ideo literæ crastino die tradentur. Benè vale. Ratisp. 24. Martij. 57.

Rom. Cæs. Maiest.

S. us.

Paulus Scalichius.

Pismo Pavla Skalića Marku Wagneru (Regensburg, 24. ožujka 1557)